

Český Ježíšek

Náboženská postava v komerčním prostředí

Postava Ježíška je v českých zemích i jinde odedávna spojována s dárky, jimiž se lidé o Vánocích obdarovávají. Ještě než v 16. století začali rodiče obdarovávat děti jeho jménem, existoval již zvyk koledy. Koledníci vybírali dary "pro Ježíška". Koledníky bývali chudí, zvláště pastýři, a děti, dárky se pak skládaly především z potravin, které pomáhaly chudým přečkat zimu.

Zatímco zpočátku Ježíšek dárky dostával, v novověku se stále víc proměňoval v bájnou postavu, která pod přikrovem tmy dárky rozdává. [1] Spojení s dítětem narozeným v betlémském chlévě je s odklonem od křesťanství stále vágnější. Nadělující Ježíšek nebýval na rozdíl od sv. Mikuláše zobrazován. Řadě lidí se pojí se zvukem zvonečku, ohlašujícího vánoční nadílku, vizuální představu v nich však nevyvolává. Podle některých představ posílá dárky po andělíčcích. Je proto zajímavé, že k prvním pokusům určit jeho podobu došlo až po roce 2005, když už v překladu řady dětských filmů byl za Ježíška označen Santa Claus. To u některých lidí vyvolávalo obavy, že postava Santy Ježíška časem vytlačí. Od té doby bylo vyhlášeno několik anket a soutěží, které si kladly za cíl určit Ježíškovu podobu. [2] Z nich pak vzešly první "ikonografické" pokusy. Zároveň stále více firem nabízí své produkty ve spojení s Ježíškem a objednávky zboží podává jako dopisy pro Ježíška.

Ježíšek jako podnikatelský záměr

V roce 2006 uspořádala společnost Agency Je5 projekt "Česko kreslí Ježíška", na něž každoročně navazují projekty další. Jeho cílem bylo *"pomocí celonárodní výtvarné soutěže určit vizuální podobu Ježíška v intencích kulturních a společenských tradic, soudobých představ a názorů, jako protiváhu k importovaným komerčním podobám nositele vánoční pohody a dárků. ... tuto podobu celospolečensky prosazovat ... [a]... oživit diskuse o národních a lidových tradicích a o humanitě, křesťanství a dalších myšlenkových proudech, ovlivňujících člověka dneška již od dětství."* [3] Projekt vznikl pod heslem "Naše Vánoce, naše tradice, náš Ježíšek" a od počátku zdůrazňoval rozměr češství. Ježíšek je důrazně označován za "Českého Ježíška", Vánoce za "České Vánoce", atd.

Účastníci soutěže se povětšinou shodli na postavě zlatovlasého dítěte. Stanislav Hájek tuto postavičku nakreslil a František Ber pro ni začal vymýšlet příběhy. Zatím vytvořili pět obrázkových knih, čili jednu ročně. Autoři k Ježíškovi připojili skupinu kamarádů, jako jsou Tápula, Hvězduška, Poštisko, Netopýrek Pírek a další. Přebývají především v Ježíškově dílně, kde - jak jinak - vyrábějí dárky. [4] V motivu dílny na dárky je zjevná podobnost s americkými představami o Santa Clausovi. Celá skupina po celý rok pomáhá dětem a občas bojuje proti zlému Mrakorovi. Výtvarná podoba prozrazuje silný americký vliv a Ježíšek se stává jednou ze seriálových postaviček, prožívajících nekonečný sled dobrodružství. Původní biblický příběh však mezi nimi není, nový Ježíšek je nábožensky neutrální.

Agency Je5 od počátku spolupracovala s městem Boží Dar, kde generální ředitelství České pošty zřídilo roku 1994 Nebeskou poštu. Tak zde vznikl celoroční zábavní areál Ježíškova cesta. Děti zde mohou do zápisníčku plnit různé úkoly a na konci za ně v informačním centru dostanou od Ježíška dárky.

K projektu patří i webové stránky, kde si malí i velcí Ježíškovi příznivci mohou zahrát hry jako "Chytni co nejvíc dárků". Mohou si také objednat knihy o Ježíškovi, časopis Český Ježíšek a jeho svět, popřípadě "Ježíškovy výrobky" (skládanky, plyšové postavičky Ježíška a jeho kamarádů, ale i "klučíci hodinky Cannibal" či holčičí "Hello Kitty"). Stránky obsahují též oddíl "Ježíšek doporučuje", tj. linky na další stránky, například firmy Dráček.cz, nabízející "tradiční hračky a dekorace do dětských pokojů převážně české výroby". [5]

Ježíškovi online

Úspěšný projekt nezůstane dlouho bez nápodoby. I společnost Cornis s. r. o. zprostředkovává Ježíškovi poštu, ale opačným směrem: za mírný poplatek je možno svým blízkým zajistit dopis od Ježíška, s objednaným oslovením, jednotným textem a za drobný příplatek může adresát dostat i "Certifikát dobrého chování", údajně od Andělíčků. [6] Předlohy pro děti a dospělé jsou různé, v případě dospělých je ještě rozdíl v pohlaví - muži dostávají dopis i certifikát zdobený vlnitou kráskou v santaclausovském oděni. I tento Ježíšek je zlatovlasé dítě, jen poněkud baroknějších tvarů. Nevází se však k němu další příběhy ani postavy.

Dopis Ježíškovi lze však doručit i přes několik dalších komerčních i nekomerčních [7] internetových stránek. Pro ty, kdo nevědí, čím podarovat své blízké, obvykle nabízejí i tipy na nákup "super dárků", [8] někdy s předvolbou cenových kategorií. Různé firmy pak prostřednictvím psaní Ježíškovi apod. umožňují zákazníkům vyjádřit blízkým touhu po konkrétním dárku (některé stránky navrhují raději seznam). [9]

Závěr

Rituální hra na Ježíška, rozdávajícího dárky tak odráží nové představy a zvyky společnosti. Zatímco dříve Ježíškovi psaly výlučně děti, dnes se na něj obrací stále více dospělých. V jejich psaní Ježíškovi je často silný prvek recese.

Komunikaci s Ježíškem nezprostředkovávají koledníci ani dopis položený za oknem, ale Internet a firmy na něm fungující. Cílem dopisu pak nebývá napjaté čekání, zda skutečně přijde vytoužený dárek, ale záruka, aby místo nechtěných darů přišly dary vítané. Překvapení, spojené s rizikem zklamání, nahrazuje splněná objednávka.

Pod "ježíškovskou" rétorikou některých stránek se ukazuje, že obě strany stále vědí, že dárky nepřicházejí z nebe, ale někdo je musí koupit. Například když "Ježíškova trasa" je vlastně upoutávka na online burzu Aukro. [10] Tady do hry vstupuje hořká ironie, upozorňující, že ani o Vánocích není nic zadarmo, a to ani pro ty, kdo byli celý rok hodní...

Poznámky:

[1] Viz Václav Frolec a kol.: Vánoce v české kultuře, Vyšehrad Praha 1988; str. 92-99.

[2] <http://2006.ceskyjezisek.cz/> (staženo 21. 11. 2010); http://revue.idnes.cz/jak-vypada-jezisek-hlasujte-v-ankete-d7x-/lidicky.asp?c=A061222_164722_lidicky_1f (článek 25. 12. 2006; staženo 21. 11. 2010); <http://www.infoportaly.cz/karvinsko/karvina/jak-vypada-jezisek> (článek 25. 12. 2009; staženo 21. 11. 2010); http://klatovsky.denik.cz/zpravy_region/anketa-kdo-nosi-darkey-a-jak-vypada-jezisek-.html (24. 12. 2009; staženo 21. 11. 2010);

http://benesovsky.denik.cz/zpravy_region/jak-vypada-jezisek20081208.html (11. 12. 2008; staženo 21. 11. 2010); <http://www.kalendaracki.atlasceska.cz/jak-vypada-jezisek-vanocni-soutez-regionalni-muzeum-v-teplicich-18282/> (24. 9. 2010; staženo 21. 11. 2010).

[3] <http://2006.ceskyjezisek.cz/index.php?stranka=myslenky-a-cile> (21. 11. 2010).

[4] Viz: F. Ber, S. Hájek: Ježíškův celý rok, Agency Je5 České Budějovice 2006; F. Ber, S. Hájek: Ježíšek a Barborka Agency Je5 České Budějovice 2007; časopis Český Ježíšek a jeho svět ročníky I-VI, Agency Je5 České Budějovice, 2006-2010.

[5] <http://www.dracek.cz> (21. 11. 2010).

[6] <http://www.dopisyodjeziska.cz/> (21. 11. 2010).

[7] <http://www.jeziskovi.cz/> (21. 11. 2010).

[8] <http://www.dopis-jeziskovi.cz/> (21. 11. 2010).

[9] <http://www.studiozdraviol.cz/dalsi-sluzby/darkove-poukazy/> (21. 11. 2010) V Dopise Ježíškovi, nabízeném na těchto stránkách je možno žádat až 5 dárků od příslušné firmy (ale žádný jiný!) a jako adresáti jsou uvedeni Moji Ježíškové. Je třeba vyplnit jejich telefon, e-mail a vztah pisatele k nim.

[10] <http://www.jezisekcz.estranky.cz> (22. 11. 2010).

Ruth J.Weiniger